

برنامه کتاب فرانکلین در ایران

آموزش و جنگِ سردِ فرهنگی در خاورمیانه

مهدی گنجوی

ترجمه

زهرا طاهری

www.ketab.ir

- سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت فهرست نویسی
پادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
- : گنجوی، مهدی، ۱۳۶۴ -
: برنامه کتاب فرانکلین در ایران: آموزش و جنگ سرد فرهنگی در خاورمیانه / مهدی گنجوی؛
ترجمه زهرا طاهری.
: تهران: شیرازه کتاب ما، ۱۴۰۲.
: ۳۱۰ ص: ۵/۱۴×۵/۲۱ س.م.
: جامعه و سیاست: ۲۴.
: ۹۷۸-۶۲۲-۵۳۴۶-۱۳-۰
: فیبا
: عنوان اصلی: Education and the Cultural Cold War in the Middle East
The Franklin Book Programs in Iran.
: موسسه انتشارات فرانکلین (نیویورک)
: Franklin Book Programs, inc
: کتاب -- ایران -- صنعت و تجارت -- تاریخ -- قرن ۱۴
Book Industries and Trade -- Iran -- History -- 20th Century
: طاهری، زهرا، ۱۳۷۰ - مترجم
Z450
: ۵۷۰۹۵۵/۰۷۰
: ۹۱۰۲۶۲۷

www.ketab.ir

برنامه کتاب فرانکلین در ایران
آموزش و جنگ سرد فرهنگی در خاورمیانه
نویسنده: مهدی گنجوی
مترجم: زهرا طاهری
انتشارات: شیرازه کتاب ما
تیراژ: ۷۷۰ نسخه
چاپ: پردیس دانش
چاپ اول: فروردین ۱۴۰۲
تهران، صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵
تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱
همراه: ۰۹۳۶-۹۵۰۰۱۸۲
سایت: www.shirazehketab.com

فهرست مطالب

۹	یادداشت دبیر مجموعه
۱۳	سیاسگزاری‌ها
۱۵	فصل اوّل: تاریخچه و گسترهٔ جغرافیایی این مطالعه
۲۵	منابع اولیه و جمع‌آوری داده‌ها
۳۰	چهارچوب نظری
۳۷	ساختار کتاب
فصل دوّم: تاریخ جهانی برنامه کتاب فرانکلین: ترجمه، انتشار و پخش	
۳۹	کتاب در دوران جنگ سرد
۴۴	برنامه کتاب فرانکلین: ریشه اولیه، سیاستگذاری‌ها و ساختار
۵۹	دسته‌بندی عناوین کتاب‌ها و فرایند انتخاب عناوین
۶۶	نام مدیران و شعبه‌های مختلف برنامه کتاب فرانکلین
فصل سوّم: تاریخچه و تکامل برنامه کتاب فرانکلین در سطح جهانی	
۷۳	(۱۹۵۲-۱۹۷۷)
۷۴	سال‌های ابتدایی فعالیت و موقعیت برنامه کتاب فرانکلین (۱۹۵۶-۱۹۵۲)

۸۴	 سال‌های توسعه و موفقیت (۱۹۵۵-۵۶)
۹۳	 گذار از برنامه ترجمه به کارهای آموزشی (۱۹۵۶-۱۹۶۸)
	بازتعریف برنامه کتاب فرانکلین به عنوان برنامه جهانی توسعه آموزشی
۱۱۳	 (۱۹۶۸-۱۹۷۵)
۱۳۰	 سال‌های افول (۱۹۷۵-۷۷)

فصل چهارم: تاریخچه برنامه فرانکلین در ایران: زمینه‌های اجتماعی، شروع

۱۳۵	 به کار فرانکلین و برنامه‌های ترجمه معین
۱۳۶	 رقابت شوروی و ایالات متحده در طول جنگ سرد و نقش دولت ایران
۱۳۹	 تعاملات آموزشی و فرهنگی شوروی و ایران
۱۴۷	 تعاملات آموزشی و فرهنگی میان ایران و ایالات متحده
۱۵۳	 شعبه تهران برنامه کتاب فرانکلین: تأسیس و توسعه
۱۶۴	 شعبه تهران و صنعت نشر در ایران
۱۷۲	 برنامه ترجمه معین

فصل پنجم: تاریخچه برنامه کتاب فرانکلین در ایران: طرح‌های ویژه

۱۸۱	 آموزشی، واکنش‌ها به کارهای شعبه تهران و انحلال
۱۸۳	 تولید و انتشار دایرةالمعارف فارسی
۱۸۶	 توسعه چاپخانه آفست
۱۸۸	 توزیع انبوه در بازار کتاب ایران: پروژه انتشار کتاب‌های جیبی
۱۹۱	 کارگاه ناشران
۱۹۲	 روند توسعه کارخانه کاغذسازی پارس
۱۹۳	 کتاب‌های درسی افغانستان
۱۹۷	 کمک به تأسیس چاپخانه وزارت آموزش و پرورش افغانستان
۱۹۹	 کتاب‌های درسی ایران
۲۰۹	 کتاب‌های کودک و مجلات پیک
۲۱۳	 تاریخ مختصر انتشار و توزیع مجموعه مجلات پیک

یادداشت دبیر مجموعه

زمانی که پس از پایان جنگ جهانی دوم، جهان به صحنه رویارویی و رقابت دو ابرقدرت وقت، یعنی ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی تبدیل شد، ایران که با امتناع ارتش سرخ در خروج از آذربایجان، خود در مقام یکی از اولین قربانیان این رویارویی ظاهر شده بود، با یک صورت جدید از پدیده‌ای مواجه گشت که دست‌کم از یک قرن پیش با آن آشنا بود یعنی تبدیل شدن کشور به میدان رقابت قدرت‌های جهانی. در عمل از میانه قرن نوزدهم میلادی، درگیر شدن در این رقابت و رویارویی، روالی آشنا برای ایرانیان شده بود و اتخاذ رشته تدابیری برای حفظ منافع کشور در این میانه، بخشی جدایی‌ناپذیر و گاه تعیین‌کننده در سیاست کشور. اکنون بار دیگر این پدیده در شکلی جدید ظهور کرده بود. با اینهمه به نظر می‌رسد که نظر به مجموعه‌ای از تجارب سیاسی و تغییرات اجتماعی در کشور در فاصله یک قرن که این دور جدید را از ادوار پیشین جدا می‌کرد، این رقابت بر زمینه‌ای شکل گرفت که با زمینه رقابت‌ها در ادوار پیشین تفاوتی جدی داشت. تفاوتی که مهم‌ترین وجه آن گسترده شدن طبقات و گروه‌های اجتماعی‌ای بود که اینک می‌توانستند در تعیین تکلیف مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در کشور ایفای نقش کنند. انقلاب مشروطه ایران - هر چند از آن بیشتر به عنوان تجربه شکست‌خورده یاد می‌شود - اولین نشانه پشامد این تغییر و تحول بود و برنامه‌اش برای برپایی دولت مدرن - هر چند که اجرای آن به صورتی ناقص و

توسط نیرویی خودکامه به اجرا درآمد؛ اما در نهایت زمینه‌ساز شتاب گرفتن آن تغییر و تحول گردید. شتابی که تبعاتش را می‌شد پس از جمع شدن بساط استبداد پس از شهریور ۱۳۲۰، در شکل‌گیری احزاب و سازمان‌های مختلف سیاسی ای دید که رقابت‌شان برای جلب نظر و حمایت این طبقات و گروه‌های اجتماعی جدید خود آشکارترین نشانه اجتناب‌ناپذیر بودن حرکت رو به جلوی تعمیم فاعلیت بود به شمار فزاینده‌ای از جمعیت شهرنشین و تحصیلکرده کشور. جمعیتی که بعد از کودتای ۲۸ مرداد و تعطیل شدن احزاب و سازمان‌های سیاسی اکنون تأثیرگذاری بر آنها هدف رقابت دو ابرقدرت در دورانی شد که به جنگ سرد شهرت یافت.

به عبارت دیگر اگر در ادوار نخست تبدیل شدن ایران به صحنه رقابت قدرت‌های بزرگ جهانی، تلاش و کوشش این قدرت‌ها بر تأثیرگذاری و جلب نظر و حمایت تعداد انگشت‌شماری از رجال و سردمداران کشور تمرکز داشت، اینک این تلاش باید اهمیت تأثیرگذاری بر این جمعیت روزافزون شهرنشین و تحصیلکرده را نیز شناسایی می‌کرد. اتحاد جماهیر شوروی علاوه بر برخورداری از اهرم حزب توده با تأسیس انجمن روابط فرهنگی ایران و شوروی پس از اشغال ایران توسط متفقین که شعبات متعددی در تبریز و مشهد و گرگان و اصفهان گشود در این زمینه از فضل تقدم برخوردار بود. پس از کودتای ۲۸ مرداد و سوگیری هیئت حاکمه ایران به سمت آمریکا، این فرصت برای رقیب آمریکایی نیز فراهم آمد تا با راه‌اندازی برنامه کتاب فرانکلین در ایران در کنار مجموعه‌ای از دیگر تلاش‌های فرهنگی در همین مسیر گام بردارد. برنامه‌ای که در چارچوب کلی نظریه مدرنیاسیون طراحی شده بود و موفقیت‌هایی نیز در سایر کشورهای خاورمیانه به‌دست آورده بود.

درست که تعمیم فاعلیت به شمار فزاینده‌ای از جمعیت شهرنشین و تحصیلکرده کشور دلیل اصلی تغییر روش‌های مداخله و رقابت قدرت‌های بزرگ در ایران بود اما این گسترش فاعلیت همزمان بدین معنا نیز بود که این فاعلان جدید سیاسی و اجتماعی و فرهنگی جدید نیز این امکان را داشتند تا هر یک به نوعی در این رقابت‌ها مداخله کنند و از جمله برنامه کتاب فرانکلین را امکانی به‌شمار آوردند برای تحقق بخشی از خواسته‌های خویش به‌ویژه در حوزه فرهنگ و جامعه. در

عمل آن اقشار و گروه‌های اجتماعی شهرنشین و تحصیلکرده، برنامه کتاب فرانکلین را همچون مجالی دیدند برای تبدیل حوزه محدود نشر کشور به صنعتی که بتواند سطح توقع گروه قابل ملاحظه‌ای از علاقمندان به کتاب را برآورده سازد. گروهی دیگر از این تازه‌واردان این برنامه را مهلتی برای پیمودن پله‌های ترقی در نظامی یافتند که به دلیل ضعف نهادهای مدنی و اجتماعی و انسداد فضای سیاسی فرجه محدودی را برای تغییر در جایگاه اجتماعی افراد در اختیار می‌گذاشت. دیگرانی نیز بیشتر با سوءظن نسبت به فعالیت‌ها نگرسته و از در انتقاد آمدند. البته سلطنت استبدادی نیز فقط در جایگاه تماشاگر برنامه کتاب فرانکلین باقی نماند و شبکه‌سازی‌های آن را فرصت جدیدی به‌شمار آورد برای بسط حوزه نفوذش به دورترین مناطق کشور و رخنه بر اذهان دانش‌آموزان و خانواده‌های‌شان.

در مجموع تجربه برنامه کتاب فرانکلین که وجوه متعدد فعالیتش در ایران مفصلاً و با ذکر جزئیات فراوان در این کتاب شرح و بسط داده شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفته‌اند، داده‌ها و بصیرت‌های معتبری را در اختیار می‌گذارد برای بازبینی و بازاندیشی نقش نیروهای مختلف اجتماعی و فرهنگی و سیاسی داخلی و خارجی در شکل‌دهی به جامعه ایران در فاصله کودتای ۲۸ مرداد و انقلاب اسلامی ۵۷.

مراد ثقفی